

ბრალდება და მისგან გადახრა სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვის დროს

ბრალდების შესახებ პროკურორის დადგენილება არის ის ძირითადი დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვის საგანს. ბრალდებულის გასამართლება უნდა მოხდეს პროკურორის მიერ წარდგენილი ბრალდების ფარგლებში. პრობლემა მაშინ იჩენს თავს, თუკი საქმის არსებითი განხილვისას დგინდება ბრალდებისგან განსხვავებული ფაქტობრივი გარემოებები, ან ინკრიმინირებულ დანაშაულს სხვაგვარი კვალიფიკაცია ეძლევა. ამ შემთხვევაში საუბარია ბრალდებისგან ფაქტობრივ და სამართლებრივ გადახრაზე, რაც პრაქტიკაში ართულებს განაჩენის დადგენას. სტატიის მიზანია ბრალდებისგან გადახრის სამართლებრივი შედეგების ანალიზი და პრაქტიკული რეკომენდაციების განვითარება.

საკვანძო სიტყვები: ბრალდება, ბრალდებისგან გადახრა, ქმედება პროცესუალური გაგებით, ქმედება მატერიალური გაგებით, გადაკვალიფიცირება, კორესპონდენციის პრინციპი.

1. შესავალი

სისხლის სამართლის პროცესში საქმის არსებითი განხილვის საგანი განისაზღვრება ბრალდების შესახებ პროკურორის დადგენილებით. ბრალდების მხარეს არსებული მტკიცების ტვირთიდან გამომდინარე, პროკურორმა ბრალდების ფარგლებში უნდა ამტკიცოს ბრალდებულის მიერ ინკრიმინირებული დანაშაულის ჩადენა. როგორც წესი, წმინდა შეჯიბრებით, ე.წ. ადვერსალურ სისხლის სამართლის პროცესში მოსამართლე არ უნდა გასცდეს საქმის არსებითი განხილვის საგანს და მიიღოს საბოლოო გადაწყვეტილება ბრალდებულისთვის წარდგენილი ბრალდების ფარგლებში. ბრალდების ფარგლები დანაშაულის კვალიფიკაციასთან ერთად მოიცავს ასევე ინკრიმინირებული ქმედების ფაქტობრივ გარემოებებს, ანუ იმ ფაქტებსა და გარემოებებს, რომლებიც ბრალდების მხარის შეფასებით წარმოადგენს კონკრეტულ დანაშაულს¹. სასამართლო პრაქტიკაში პრობლემა იჩენს მაშინ თავს, როდესაც არის შეუსაბამობა ბრალდებით განსაზღვრულსა და სასამართლოში მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად დადგენილ ქმედების ფაქტობრივ გარემოებებში, ანუ, როდესაც ხდება ბრალდებიდან ფაქტობრივი გადახრა. ასეთ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე, როცა სასამართლოში დგინდება ბრალდებულის მიერ ბრალად წარდგენილი ქმედების ჩადენა, თუმცა შეუსაბამობაა ქმედების განხორციელების ხერხში, დროში, ადგილში ან დანაშაულით ხელყოფილ ობიექტში. პრობლემატურია ასევე შემთხვევა, როდესაც სასამართლოში ხდება ბრალდებიდან სამართლებრივი გადახრა, კერძოდ, როცა

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, სამართლის დოქტორი.

¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლო: სახელმძღვანელო წინადადებები სისხლის სამართლის საქმეზე განაჩენის ფორმის, მისი დასაბუთებულობისა და ტექსტის სტილისტიკური გამართულობის თაობაზე, თბ., 2015, 52.

ბრალდებით წარდგენილი ქმედების ნაცვლად დგინდება ბრალდებულის მიერ სხვა დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელება. საკითხავია, შეუძლია თუ არა მოსამართლეს, მსგავს შემთხვევებში გასცდეს ბრალდების ფარგლებს და პირი ცნოს დამნაშავედ ან გადააკვალიფიციროს ბრალად წარდგენილი ქმედება და მსჯავრი დასდოს ბრალდებულს ბრალდებით გაუთვალისწინებელი დანაშაულის ჩადენისათვის. ამ საკითხთან დაკავშირებით საქართველოში ჩამოყალიბდა არაერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა. ცალკეული მოსამართლეები ბრალდებიდან გადახრის შემთხვევებში ერიდებიან დანაშაულის გადაკვალიფიცირებას შედარებით ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემადგენლობაზე და გამოაქვთ გამამართლებელი განაჩენი². ამასთან, არსებობს ისეთი გადაწყვეტილებებიც, როდესაც მოსამართლე არ ეთანხმება ბრალდების მხარეს წარდგენილ ბრალდებაში და ბრალდებულს დამნაშავედ ცნობს მსგავსი სიმძიმის (ან შედარებით ნაკლებად მძიმე), თვისებრივად და მატერიალურ-სამართლებრივად მსგავსი დანაშაულის ჩადენისთვის³. უფრო მეტიც, სასამართლო პრაქტიკა იცნობს ისეთ გადაწყვეტილებასაც, სადაც ბრალდებული გამართლდა წარდგენილ ბრალდებაში და მსჯავრი დაედო მას თვისებრივად და მატერიალურ-სამართლებრივად განსხვავებული დანაშაულის ჩადენისთვის. მაგალითად, ბრალდებულს ბრალად ჰქონდა წარდგენილი გამოძალვა, ჩადენილი ჯგუფურად, დიდი ოდენობით ქონების მიღების მიზნით, არაერთგზის, და ასევე თავისუფლების უკანონო აღკვეთა სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით, წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ, ორი პირის მიმართ სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის გამოყენების მუქარით. სასამართლომ ბრალდებული გაამართლა ყველა წარდგენილ ბრალდებაში და ბრალდება გადააკვალიფიცირა სსკ-ის 376-ე მუხლზე. მოსამართლემ განაჩენში მიუთითა, რომ სასამართლო სხდომაზე გამოკვლეული მტკიცებულებებით უტყუარად იქნა დადგენილი მხოლოდ ბრალდებულის შემთხვევის ადგილზე ყოფნის ფაქტი, რომელიც შეესწრო მძიმე კატეგორიის დანაშაულის ჩადენის ფაქტს და ჰქონდა გონივრული დრო, მომხდარის თაობაზე პოლიციისთვის შეეტყობინებინა,

² მაგალითისათვის შეიძლება მოგანილ იქნეს მცხეთის რაიონული სასამართლოს სისხლის სამართლის კოლეგიის 2013 წლის 11 თებერვლის განაჩენი, სადაც მოსამართლემ პირი გაამართლა ორი ან მეტი პირის განზრახ მკვლელობის ბრალდებაში, თუმცა აშკარად იკვეთებოდა ბრალდებულის ქმედებაში ჯანმრთელობის დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით. მოგვიანებით აღნიშნული განაჩენი გაუქმდა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 14 მაისის №1/ბ-117-13 განაჩენით და ბრალდებულს დაედო მსჯავრი სსკ-ის 122-ე მუხლის შესაბამისად (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით).

³ იხ. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2007 წლის 23 მარტის განაჩენი საქმეზე 1/7129, სადაც სასამართლომ გადააკვალიფიცირა ბრალად წარდგენილი ქმედება, კერძოდ, მან გაამართლა ბრალდებული ძარცვის ბრალდებაში და მის ნაცვლად დამნაშავედ ცნო თაღლითობის ჩადენისათვის; იხ. ასევე თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2015 წლის 05 მაისის განაჩენი საქმეზე 1/6856-14, სადაც მოსამართლემ ბრალად წარდგენილი დანაშაული, გათვალისწინებული სსკ-ის 108-ე მუხლით (განზრახ მკვლელობა), გადააკვალიფიცირა სსკ-ის 113-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულად (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით), ვინაიდან სასამართლომ მიიჩნია, რომ ბრალდების მხარის მიერ ვერ იქნა წარმოდგენილი აშკარა, დამაჯერებელი და ერთმანეთთან შეთანხმებული ერთობლიობა მტკიცებულებებისა, რომლებიც უტყუარად დადასტურებდნენ ბრალდებულის მიერ განზრახ მკვლელობის ჩადენას. იმავდროულად, სასამართლო მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ერთმანეთთან შეთანხმებული, ეჭვისგამომრიცხავი, სასამართლო სხდომაზე გამოკვლეული და საქმეში არსებული მტკიცებულებების ერთობლიობა უტყუარად ადასტურებს, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით.

რაც მან არ გააკეთა, ხოლო იმის დამადასტურებელი უტყუარი მტკიცებულებები, რომ ბრალდებულმა რაიმე ფორმით მონაწილეობა მიიღო ბრალად წარდგენილ ქმედებებში, ბრალდების მხარის მიერ სასამართლო სხდომაზე წარმოდგენილი და, შესაბამისად, გამოკვლეული არ ყოფილა.⁴

წინამდებარე ნაშრომი არის მცდელობა, განსაზღვროს ბრალდების ფუნქცია და შესთავაზოს მკითხველს ბრალდებისგან გადახრის ცალკეულ შემთხვევაში პრობლემის გადაჭრის გზები.

2. ბრალდება და მისი ფუნქცია

მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა, განსხვავებით მისი წინამორბედისაგან, არ იცნობს ისეთ პროცესუალურ დოკუმენტს, როგორც არის „საბრალდებო დასკვნა“. ამ უკანასკნელს, საამისო საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში, ადგენდა პროკურორი წინასწარი გამოძიების დასრულების შემდეგ და გადასცემდა მის ასლს ბრალდებულს (ძველად მოქმედი სსსკ-ის 24-ე მუხლის მე-7 ნაწილი). იმავე კოდექსის 409-ე მუხლში განმარტებული იყო საბრალდებო დასკვნა და მისი სტრუქტურა. საბრალდებო დასკვნა წარმოადგენდა ბრალდებულისადმი წაყენებული ბრალდების მოკლე წერილობით აღწერასა და განსასჯელის სამართალში მიცემის საფუძველს. ამ უკანასკნელში ბრალდებულის ვინაობასა და მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სამართლებრივ კვალიფიკაციასთან ერთად მითითებული უნდა ყოფილიყო დანაშაულის გარემოებანი – ადგილი, დრო, ხერხი, მოტივი, შედეგი, მტკიცებულებათა ნუსხა, რომლებიც ადასტურებენ ბრალდებულის ბრალეულობას; პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებანი. წინასწარი გამოძიების დასრულებამდე და საბრალდებო დასკვნის შედგენამდე პირისთვის წარდგენილი ბრალდების შესახებ ოფიციალური საპროცესო დოკუმენტი იყო დადგენილება პირის ბრალდებულის სახით პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ, რომელსაც იღებდა პროკურორის თანხმობით გამოძიებელი ან პროკურორი (ძველად მოქმედი სსსკ-ის 282-ე მუხლი). დადგენილებაში უნდა აღნიშნულიყო ბრალდებულის ვინაობა, ბრალდების ფორმულირება, ესე იგი ინკრიმინირებული ქმედების აღწერა, მისი ჩადენის ადგილის, დროის, ხერხისა თუ საშუალების, იარაღის, აგრეთვე ამ ქმედებით გამოწვეული შედეგის მითითებით, მტკიცებულებები, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისათვის, რომ აღნიშნული დანაშაული ამ პირმა ჩაიდინა და სსკ-ის მუხლი, მუხლის ნაწილი და ქვეპუნქტი, რომლითაც გათვალისწინებულია დანაშაული. განსხვავებით საბრალდებო დასკვნისაგან, დადგენილება პირის ბრალდებულის სახელით პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ არ შეიცავდა სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვისთვის წარსადგენ მტკიცებულებათა ამომწურავ ჩამონათვალს. პროკურორის აღნიშნული გადაწყვეტილება ეყრდნობოდა გარკვეულ მტკიცებულებათა ერთობლიობას, რომელიც საკმარისი იყო დასაბუთებული ვარაუდისთვის, რომ კონკრეტულმა პირმა ჩაიდინა დანაშაული. საბრალდებო დასკვნა კი დგებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც პროკურორი მიიჩნევდა, რომ არსებობდა საქმის სასამართლოში გადასაგზავნად და არსებითად განსახილველად საფუძველი. მიუხედავად იმისა, რომ პირი ბრალდებულის სახით მიცემული იყო პასუხისმგებლობაში, პროკურორს უფლება ჰქონდა, გამოძიებლისთვის დაებრუნებინა საქმე თავისი წერილობითი მითითებებით დამატებითი გამოძიების ჩასატარებლად, ასევე შეენწყვიტა სის-

⁴ იხ. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2014 წლის 11 აგვისტოს განაჩენი საქმეზე 1/6720-13; იხ. ასევე თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2014 წლის 11 აგვისტოს მსგავსი განაჩენი საქმეზე: 1/1182-14.

ხლისსამართლებრივი დევნა (ძველად მოქმედი სსსკ-ის 413-ე მუხლი). ამრიგად, საბრალდებო დასკვნა სრულყოფილად ასახავდა განხორციელებული წინასწარი გამოძიების შედეგად მოპოვებულ მტკიცებულებებსა და სისხლის სამართლის საქმისათვის მნიშვნელოვან გარემოებებს, რომლებიც სისხლის სამართლის საქმესთან ერთად ეგზავნებოდა საქმის არსებითად განმხილველ სასამართლოს. მოსამართლე კი შეისწავლიდა საქმის მასალებს და საბრალდებო დასკვნით განსაზღვრული ბრალდების ფარგლებში ატარებდა სასამართლო გამოძიებას.

როგორც მოგვეხსენება, მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა ეფუძნება წმინდა შეჯიბრებითობის პრინციპს, სადაც სისხლის სამართლის საქმის არსებითად განმხილველი მოსამართლე აღარ არის აღჭურვილი საგამოძიებო, ინსტრუქტორული (ინკვიზიციური) უფლებამოსილებით. საქმის არსებითი განხილვის სხდომის გამართვამდე მოსამართლისთვის უცნობია გამოძიების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების შინაარსი. ამასთან, იგი არც დამოუკიდებლად და არც მხარეთა მონაწილეობით აქტიურად არ ახორციელებს მტკიცებულებების გამოკვლევას. იგი ბრალდებულის უდანაშაულობისა თუ ბრალეულობის შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს მხარეების მიერ მოპოვებული, სასამართლოში წარმოდგენილი და გამოკვლეული მტკიცებულებების შეფასების შედეგად და თავად აღარ ატარებს სასამართლო გამოძიებას. ამდენად, შეჯიბრებითი სისხლის სამართალწარმოების პირობებში პროცესუალური დოკუმენტი, როგორც იყო საბრალდებო დასკვნა, მიუღებელია და, უფრო მეტიც, საფრთხის შემცველია იმ გაგებით, რომ მას შეუძლია ზეგავლენის მოხდენა საქმის არსებითად განმხილველი მოსამართლის ნეიტრალურობაზე. სწორედ ამიტომ, მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, საქმის არსებითად განმხილველ მოსამართლესთან იგზავნება მხოლოდ პროკურორის დადგენილება პირის ბრალდებულად ცნობასთან დაკავშირებით და წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის მიერ დამტკიცებული მხარეთა მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების ნუსხა (მათ შორის მტკიცებულებათა ჩამონათვალი, რომელსაც მხარეები სადავოდ არ ხდიან). ამრიგად, თანამედროვე ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში ბრალდების განმსაზღვრელი ძირითადი დოკუმენტია პროკურორის მიერ მიღებული დადგენილება პირის ბრალდების შესახებ. თავად ბრალდება კი შესაძლებელია, განიმარტოს როგორც ფორმალური, ისე მატერიალური გაგებით. ფორმალური გაგებით, ბრალდება არის პროკურორის პროცესუალური გადაწყვეტილება პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისა და ბრალდებულის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემასთან დაკავშირებით. მატერიალური გაგებით კი, ბრალდება წარმოადგენს ინფორმაციას ინკრიმინირებული ქმედების (ქმედებათა) შესახებ, ანუ ინფორმაციას „პროცესუალური გაგებით ქმედების“ შესახებ. უფრო მეტი სიცხადისთვის მნიშვნელოვანია გაიმიჯნოს „ქმედება პროცესუალური გაგებით“ „მატერიალური გაგებით ქმედებისაგან“. პროცესუალური გაგებით ქმედებაში მოიაზრება კონკრეტულ ბრალდებაში აღწერილი ის ერთიანი ისტორიული ხდომილება, რომელსაც სხვა მსგავსი შემთხვევებისგან განასხვავებს ცალკეული დეტალები და საიდანაც იკვეთება ბრალდებულის მიერ გარკვეული დანაშაულის შემადგენლობის (ან შემადგენლობების) განხორციელების ფაქტობრივი გარემოებები⁵. პროცესუალური გაგებით, ერთი ქმედება მოიცავს ბრალდებაში მითითებულ სისხლისსამართლებრივად რელევანტურ იმ ქმედებათა კომპლექსს, რომელიც სამართლებრივად შეიძლება შეფასდეს

⁵ იხ. უფრო ვრცლად: Kühne H.-H., *Starfprozessrecht, Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrensrechts*, 8. Auflage, Heidelberg 2010, 396-397; Roxin C., *Schünemann B.*, *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, München 2009, 128-129; Beulke W., *Strafprozessrecht*, 11. Auflage, Heidelberg u.a. 2010, 331-332; Bauer W., *Der prozessuale Tatbegriff*, NStZ 2003, 174.

როგორც კონკრეტული დანაშაული (ანუ ქმედება მატერიალური გაგებით) ან დანაშაულები. პროცესუალური გაგებით ქმედებისთვის დამახასიათებელია ის, რომ ბრალდებაში მითითებული დანაშაულის შემადგენლობა (შემადგენლობები) არ არის სტატიკური, ვინაიდან იგი შეიძლება სასამართლოს შეფასებით დაექვემდებაროს მოდიფიცირებასა და ცვლილებას. სასამართლო არ იზღუდება ბრალდებაში აღწერილი ქმედების ბრალდების მხარის მიერ მითითებული სამართლებრივი შეფასებით. სასამართლო უფლებამოსილია, ბრალდებულის სასარგებლოდ შეცვალოს დანაშაულის კვალიფიკაცია და მსჯავრი დასდოს პირს შედარებით ნაკლებად მძიმე დანაშაულისთვის, თუ ასეთი დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტებს შეიცავს წარდგენილი ბრალდებით გათვალისწინებული დანაშაულის ელემენტები. ამრიგად, სასამართლო აფასებს არა „ქმედებას მატერიალური გაგებით“, არამედ „ქმედებას პროცესუალური გაგებით“, რომელიც მთლიანად განსაზღვრავს პროცესის საგანს.

რაც შეეხება ბრალდების ფუნქციას, უპირველეს ყოვლისა, ის წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლების თაობაზე ბრალდებულის ინფორმირებით გამოიხატება. ამდენად, იგი ბრალდებულის ინფორმირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია. გარდა ამისა, როგორც უკვე აღინიშნა, ბრალდება განსაზღვრავს სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის არსებითად განხილვის საგანსა და ფარგლებს. მიზანშეწონილია, ბრალდების თითოეული ფუნქცია უფრო დეტალურად იქნეს განხილული.

2.1. ბრალდებულის ინფორმირება

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, ყველას, ვისაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, მათთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ და დაწვრილებით უნდა ეცნობოს წარდგენილი ბრალდების არსი და საფუძველი. ასევე, სსსკ-ის 38-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, პირს დაკავების მომენტში ან, თუ დაკავება არ ხდება, ბრალდებულად ცნობისთანავე, დაუყოვნებლივ, ასევე ნებისმიერი დაკითხვის წინ მისთვის გასაგებ ენაზე უნდა ეცნობოს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელი დანაშაულის ჩადენაში არსებობს მის მიმართ დასაბუთებული ვარაუდი. ამასთან ერთად, მას უნდა გადაეცეს დაკავების ოქმის ან, თუ ის არ დაუკავებიათ, ბრალდების შესახებ დადგენილების ასლი. ამდენად, როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, ისე მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა ავალდებულებს სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოს, რომ ბრალდებულს სამართალწარმოების ადრეულ ეტაპზევე ეცნობოს მის წინააღმდეგ არსებული ბრალდების შესახებ, რათა მან ჯეროვნად შეძლოს სასამართლოში თავის დაცვა. როგორც აღინიშნა, ბრალდებულად ცნობილ პირს გადაეცემა ბრალდების შესახებ დადგენილების ასლი, სადაც მოცემულია ინფორმაცია ინკრიმინირებული ქმედების, მისი ჩადენის ადგილის, დროის, ხერხის, საშუალების, იარაღის, აგრეთვე ამ ქმედებით გამოწვეული შედეგის შესახებ. ბრალდების შესახებ დადგენილებაში მითითებულია ასევე გამოძიებით მოპოვებული მტკიცებულებები, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისათვის, რომ აღნიშნული დანაშაული ბრალდებულმა ჩაიდინა. ამის გარდა, დადგენილებაში მითითებულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი, ნაწილი და ქვეპუნქტი, რომლებითაც გათვალისწინებულია ეს დანაშაული (სსსკ-ის 169-ე მუხლის მე-3 ნაწილი). შესაბამისად, ბრალდების შესახებ დადგენილება არის წარდგენილი როგორც ბრალ-

დების თაობაზე ბრალდებულის ინფორმირების პირველადი საშუალება. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ ბრალდება არ არის წარდგენილი ბრალდების შესახებ ინფორმაციის მოპოვების ერთადერთი ფორმალური ინსტრუმენტი. ამის გარდა, ბრალდებულს უფლება აქვს, გაეცნოს ბრალდების მხარის მტკიცებულებებს და მიიღოს მტკიცებულებისა და სისხლის სამართლის საქმის მასალები (სსსკ-ის 38-ე მუხლის მე-13 ნაწილი). ასევე, ბრალდებული უფლებამოსილია, გაეცნოს იმ ინფორმაციას, რომლის მტკიცებულებად სასამართლოში წარდგენასაც ბრალდების მხარე აპირებს. ბრალდებულს შეუძლია, გაეცნოს ბრალდების მხარის ხელთ არსებულ გამართლებელ მტკიცებულებებსაც (სსსკ-ის 83-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი). მიუხედავად ამისა, ბრალდების შესახებ პროკურორის დადგენილება მაინც რჩება ბრალდებულის ინფორმირების პრიმერულ ინსტრუმენტად და ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვან პროცესუალურ დოკუმენტად.

იმისათვის, რომ ბრალდების შესახებ დადგენილებამ შეასრულოს ინფორმირების ფუნქცია, ბრალდებულს უნდა აწვდიდეს იგი სრულ ინფორმაციას წარდგენილი ბრალდების შესახებ. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ ბრალდების ზედმეტად დეტალიზაციამ და ბრალდების შესახებ დადგენილებაში ფაქტობრივი გარემოებების ზედმინევენით სიზუსტით აღწერამ შესაძლოა, ბრალდების მხარეს სასამართლოში გაურთულოს ბრალდების მტკიცება. თუ ბრალდების მხარე სასამართლოში ვერ მოახერხებს ბრალდებაში მითითებული ყველა გარემოების სათანადოდ დამტკიცებას, შესაძლოა, ამას შედეგად მოჰყვეს დანაშაულის ჩამდენი პირის სასამართლოს მიერ გამართლება. ეს რისკი კიდევ უფრო მაღალია წმინდა შეჯიბრებითი სისხლის სამართალწარმოების დროს, სადაც მოსამართლე არ ატარებს სასამართლო გამოძიებას და დამოუკიდებლად არ იკვლევს მტკიცებულებებს. ამიტომ წმინდა შეჯიბრებით პროცესში მიღებულია ბრალდების შესახებ დადგენილების ნაკლებად დეტალიზებული ვარიანტი, რომელიც შინაარსობრივად უნდა შედგებოდეს მინიმუმ ე.წ. „სავალდებულო ელემენტებისაგან“ და „ფაქტობრივი მახასიათებლებისგან“.⁶

ბრალდების „სავალდებულო ელემენტების“ მოთხოვნა გულისხმობს იმას, რომ ბრალდებაში უნდა იყოს მითითება ინკრიმინირებული დანაშაულის შემადგენლობის ძირითადი ელემენტების არსებობისთვის რელევანტურ ფაქტობრივ გარემოებებზე. გარდა ამისა, ბრალდება უნდა შეიცავდეს ინფორმაციას ისეთი ფაქტების თაობაზე, რომლებიც მიაწინებენ ბრალდებულის კონკრეტულ დანაშაულში მონაწილეობაზე⁷. შესაბამისად, ბრალდებაში მხოლოდ იმის მითითება, რომ, მაგალითად, ბრალდებულმა განახორციელა ქურდობის შემადგენლობა, გათვალისწინებული სსკ-ის 177-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მიხედვით, არასაკმარისია. ბრალდება უნდა ასახავდეს სსკ-ის 177-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტების განხორციელების ფაქტებს (ქმედების ობიექტური და სუბიექტური შემადგენლობის განხორციელებაზე მიმანიშნებელ ფაქტობრივ გარემოებებს).

ინკრიმინირებული დანაშაულის შემადგენლობის ძირითადი ელემენტების თაობაზე ბრალდებაში მოცემული ინფორმაცია უნდა იყოს საკმარისად დეტალიზებული, რაც წარმო-

⁶ ბრალდების ეს კრიტერიუმები განვითარა აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს სამოსამართლო სამართალმა. იხ. *Geisler M.*, *Die Ausgestaltung des Anklageprinzips nach amerikanischem Strafverfahrens- und Verfassungsrecht*, Berlin 1998, 59.

⁷ იხ. აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეზე: *Hamling v. United States*, 418 U.S. 87 (117-118); *United States v. Pearce*, 275 F.2d 318, 324 (1960), *United States v. Carll*, 105 U.S. 611, 23 L Ed. 1135.

ადგენს ბრალდების „ფაქტობრივი მახასიათებლების“ ნაწილის მნიშვნელოვან მოთხოვნას⁸. ბრალდებაში ფაქტობრივი გარემოებები ბრალმდებლის მიერ იმდენად უნდა დაკონკრეტდეს, რომ შესაძლებელი იყოს არა მხოლოდ კონკრეტული დანაშაულის შემადგენლობის განსაზღვრა, არამედ იმის გარკვევაც, ბრალდებულის უშუალოდ რომელი ქმედებაა სასამართლოში განხილვის საგანი. მაგალითად, 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის გამო სისხლის-სამართლებრივი დევნის შემთხვევაში, პირის ბრალდებულად ცნობის შესახებ დადგენილებამ ინფორმირების ფუნქცია რომ შეასრულოს, არ იქნებოდა საკმარისი მხოლოდ იმის აღნიშვნა, რომ ბრალდებულმა შურისძიების ნიადაგზე განზრახ მოკლა თავისი მეზობელი. აღნიშნულის თაობაზე ფაქტობრივი გარემოებები იმდენად უნდა იყოს დეტალიზებული, რომ ბრალდებულმა ჯეროვნად შეძლოს წარდგენილი ბრალდებისაგან თავის დაცვა. ამიტომ ასეთ შემთხვევაში ბრალდებაში ასევე უნდა იყოს მითითება დანაშაულის ჩადენის დროზე, ადგილზე, დანაშაულის საგანსა და მსხვერპლის პიროვნებაზე. ინკრიმინირებული ქმედებისთვის დამახასიათებელი გარემოებები ისეთი ფორმით უნდა იქნეს გადმოცემული, რომ ზუსტად ხდებოდეს მისი ინდივიდუალიზაცია და გამორიცხული უნდა იყოს სხვა დანაშაულის შემადგენლობაში აღრევის საფრთხე⁹. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ არ არის სავალდებულო, ბრალდებაში იყოს საუბარი ქმედებისთვის დამახასიათებელ ყველა დეტალსა და ფაქტობრივ გარემოებაზე. მთავარია, რომ ბრალდების შინაარსი ბრალდებულს აწვდიდეს საკმარის ინფორმაციას იმის თაობაზე, თუ რის წინააღმდეგ მოუწევს მას სასამართლოში თავის დაცვა.

2.2. საქმის არსებითად განხილვის საგნისა და ფარგლების განსაზღვრა

სისხლის სამართლის პროცესში მოქმედი ბრალდების პრინციპიდან გამომდინარე, სასამართლო განიხილავს სისხლის სამართლის საქმეს მხოლოდ ბრალდების დადგენილებაში განსაზღვრული ფორმულირების ფარგლებში.¹⁰ სასამართლოს უფლება არ აქვს, იმსჯელოს ბრალდებულის მიერ ჩადენილი სხვა ისეთი ქმედების თაობაზე, რაც არ აქვს ამ უკანასკნელს ბრალდებით წარდგენილი. შესაბამისად, ბრალდების ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქცია საქმის არსებითად განხილვის საგნისა და ფარგლების განსაზღვრაა. სასამართლო პროცესის საგანი, ძირითადად, შედგება ბრალდების ორი ელემენტისგან, კერძოდ, სუბიექტური და ობიექტური ელემენტებისგან. ბრალდების სუბიექტური ელემენტი მიუთითებს ბრალდებულის პიროვნებაზე, რომლის მიმართაც უნდა იქნეს სასამართლოს საბოლოო გადანყვეტილება მიღებული. მხოლოდ ბრალდებით განსაზღვრული ბრალდებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თაობაზეა შესაძლებელი სასამართლოს მიერ გადანყვეტილების მიღება. ბრალდების ობიექტური ელემენტი კი მიუთითებს ბრალდებულის იმ ქმედებაზე, რომლის ამ უკანასკნელ-

⁸ იხ. აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადანყვეტილება საქმეზე: *Russel v. United states*, 369 U.S. 749, 82 S.Ct. 1038, 8 L. Ed. 2d 240 (1962); *McNamara R.B.*, Constitutional Limitations on Criminal Procedure, Sphards/McGraw-Hill, Colorado Springs (Colorado) 1982, 110-113.

⁹ იხ. *Jakobs G.*, Probleme der Wahlfeststellung, GA 1971, 257, 258. *Puppe I.*, Die Individualisierung der Tat in Anklageschrift und Bußgeldbescheid und ihre nachträgliche Korrigierbarkeit, NSTZ 1982, 230.

¹⁰ იხ. *ლალიაშვილი თ.*, საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 103; საქართველოს უზენაესი სასამართლო: სახელმძღვანელო წინადადებები სისხლის სამართლის საქმეზე განაჩენის ფორმის, მისი დასაბუთებულობისა და ტექსტის სტილისტიკური გამართულობის თაობაზე, თბ., 2015, 52; *თუმანიშვილი გ.*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 67.

ლის მიერ მართლსაწინააღმდეგოდ და ბრალეულად ჩადენა სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით უნდა დადასტურდეს ან უარყოფილ იქნეს. ბრალდების ორივე ელემენტს მჭიდრო კავშირი აქვს ერთმანეთთან, ვინაიდან სასამართლოში განსახილველი დანაშაულებრივი ქმედება ყოველთვის წარმოადგენს კონკრეტულ პირთან დაკავშირებულ ხდომილებას. ამრიგად, სასამართლოში მხარეთა მონაწილეობით განხილვა მხოლოდ ბრალდებაში მითითებული „ქმედება პროცესუალური გაგებით“.

სასამართლო პროცესის საგნის განსაზღვრას აქვს კიდევ სხვა მნიშვნელობაც. ვინაიდან ბრალდებით ხდება სასამართლოში განსახილველი ინკრიმინირებული ქმედების ინდივიდუალიზაცია და ამავე ქმედების შესახებ ხდება სასამართლოს მიერ შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მიღება, კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გადაწყვეტილება სამომავლოდ გამორიცხავს იმავე ქმედებისთვის (პროცესუალური გაგებით) გამართლებულისა თუ მსჯავრდებულის სისხლისსამართლებრივ დევნასა და გასამართლებას. აღნიშნული გამომდინარეობს განმეორებითი მსჯავრდების აკრძალვის კონსტიტუციური პრინციპიდან (საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-4 ნაწილი). ამრიგად, სასამართლო პროცესის ერთი და იგივე საგანი საბოლოო ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შემდეგ ვეღარ დაექვემდებარება განმეორებით განხილვას (აქედან გამონაკლისია განაჩენის გადასინჯვა ახალგამოვლენილ გარემოებათა გამო).

3. ბრალდებით განსაზღვრული ქმედებიდან ფაქტობრივი და სამართლებრივი გადახრა

კონტინენტურევროპულ სისხლის სამართლის პროცესში, სადაც მოქმედებს ე.წ. ინსტრუქტორულ-საგამოძიებო პრინციპი, მოსამართლე საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში ატარებს სასამართლო გამოძიებას და კანონი უფლებას აძლევს მას, მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგების გათვალისწინებით შეიტანოს ბრალდებაში ფაქტობრივი და სამართლებრივი ხასიათის ცვლილებები. შესაბამისად, ზემოაღნიშნული სისტემის სისხლის სამართლის პროცესის ფარგლებში, შესაძლებელია, საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად დადგეს ბრალდებით განსაზღვრული ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებებისგან განსხვავებული შედეგი. ამ შემთხვევაში მოსამართლე კანონით დადგენილი პროცედურის დაცვით ახდენს ბრალდების კორექტირებას და გამოაქვს გამამტყუნებელი განაჩენი. განსხვავებით ამისგან, წმინდა შეჯიბრებით, ადვერსალურ პროცესში მოქმედებს „კორესპონდენციის პრინციპი“, რაც ნიშნავს იმას, რომ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად ბრალდებაში მითითებული ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებები უნდა შეესატყვისებოდნენ მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგებს. ერთი მხრივ, აღნიშნული პრინციპი უზრუნველყოფს ბრალდებულის ჯეროვან დაცვას, კერძოდ, დაცვის მხარეს უნდა ჰქონდეს იმის რწმენა, რომ დაცვის სტრატეგიის მომზადება მოუწევს მხოლოდ წარდგენილი ბრალდების საფუძველზე და ფარგლებში; მეორე მხრივ, ბრალდებული უნდა იქნეს ისეთი მოულოდნელობისგან დაცული, რომ მისი გასამართლება მოხდეს საქმის არსებითი განხილვის დროს გამოვლენილი ბრალდებისგან განსხვავებული ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებების საფუძველზე. გარდა ამისა, კორესპონდენციის პრინციპი ასევე უზრუნველყოფს ბრალდებულის მხოლოდ ბრალდებით განსაზღვრული საქმის არსებითი განხილვის საგნის ფარგლებში გასამარ-

თლებას, რათა დაცული იყოს იგი სამომავლოდ ერთი და იმავე დანაშაულის ჩადენისთვის განმეორებითი სისხლისსამართლებრივი დევნისაგან. უნდა აღინიშნოს, რომ შეჯიბრებით სამართალწარმოებაში კორესპონდენციის პრინციპის განვითარების ადრეულ ეტაპზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად მოსამართლე ითხოვდა ბრალდების მხარისაგან ბრალდებაში მითითებული ყველა გარემოების სასამართლოში სიტყვასიტყვით, გრამატიკული სიზუსტით, დამტკიცებას. საყურადღებოა, რომ მოსამართლე ითხოვდა არა მხოლოდ ბრალდებაში მითითებული დანაშაულის შემადგენლობის არსებობისთვის რელევანტურ გარემოებებში თანხვედრას, არამედ ისეთ ფაქტებთან დაკავშირებითაც მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგებთან შესაბამისობას, რომლებსაც, როგორც წესი, პირის ბრალეულობის საკითხის გადანყვეტიისთვის სამართლებრივი მნიშვნელობა არ ენიჭება. ამ მხრივ სანიშნუა აშშ-ის ერთ-ერთი გადანყვეტილება საქმეზე – *State v. Harris*, რომელიც მიღებულ იქნა 1841 წელს. პირს ბრალად ედებოდა ერთი წყვილი ფეხსაცმლის ქურდობა. მის მიმართ პირველი ინსტანციის სასამართლომ გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი, რომელიც მოგვიანებით გაუქმდა ზემდგომი ინსტანციის მიერ. სასამართლოს მიერ განაჩენის გაუქმების მიზეზად დასახელდა ის გარემოება, რომ პირველ ინსტანციაში ვერ დამტკიცდა ბრალდებულის მიერ ერთი წყვილი ფეხსაცმლის ქურდობა, ვინაიდან ორივე ფეხსაცმელი მარჯვენა ფეხისთვის იყო და, შესაბამისად, ის წყვილს არ ქმნიდა, როგორც ეს ბრალდებაში იყო მითითებული. მსგავსი გადანყვეტილება იქნა ასევე მიღებული საქმეზე – *Brown v. Peoble (1872)*, სადაც პირს ბრალად ედებოდა ვინმე პიროვნების, სახელად „Otha Carr“-ის, ხელმოწერის გაყალბება. საქმის არსებითი განხილვის დროს კი დადგინდა, რომ მოხდა „Otha Carr“-ის ხელმოწერის ფალსიფიკაცია. იმის მიუხედავად, რომ განსხვავება იყო სახელის მხოლოდ ერთ ასოში, ვერ მოხერხდა გამამტყუნებელი განაჩენის მიღება, ვინაიდან ბრალდებაში მითითებულ ფაქტობრივ გარემოებებსა და მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგებს შორის არ არსებობდა თავსებადობა. კორესპონდენციის პრინციპის ამგვარი ინტერპრეტაცია არის შედეგი შეჯიბრებითი სამართალწარმოების შესახებ იმდროინდელი წარმოდგენისა, როდესაც სისხლის სამართლის პროცესი გაიგივებული იყო სპორტულ შეჯიბრებთან, სადაც სამართლიანი თამაშის წესები მკაცრად უნდა ყოფილიყო დაცული და მისგან გადახვევა არცერთ შემთხვევაში არ უნდა დარჩენილიყო დაუსჯელი.¹¹ დროთა განმავლობაში კორესპონდენციის პრინციპის მიმართ მიდგომები შეიცვალა და დღესდღეობით შეჯიბრებით სამართალწარმოებაში იგი აღარ გამოიყენება მკაცრად. მტკიცებულებათა გამოკვლევის შედეგად ბრალდებით განსაზღვრული ფაქტებისაგან განსხვავებული გარემოებების დადგენის მიმართ დღეს უკვე ლიბერალური დამოკიდებულება აქვთ სასამართლოებს საერთო სამართლის ქვეყნებში. დღეს დომინირებს კორესპონდენციის პრინციპის ე.წ. ფუნქციური გაგება, რომელსაც 1935 წელს საფუძველი ჩაუყარა აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადანყვეტილებამ საქმეზე – *Berger v. United States*, სადაც საქმის არსი ასეთი იყო: ბერგერს ბრალად ედებოდა შვიდ სხვა პირთან ერთად ყალბი ფულის გასაღების დაგეგმვა. საქმის არსებითი განხილვისას გამოირკვა, რომ რეალურად სახეზე იყო დანაშაულის მომზადების ორი ეპიზოდი, ბერგერმა კი მხოლოდ ერთ ეპიზოდში მიიღო მონაწილეობა. შესაბამისად, ბერგერი პირველი ინსტანციის სასამართლომ დამნაშავედ ცნო დანაშაულის ერთ ეპიზოდში მონაწილეობის გამო. სასამართლოს გადანყვეტილება დაცვის მხარემ გაასაჩივრა უზენაეს სასამართლოში და მოითხოვა გამამტყუნებელი განაჩე-

¹¹ იხ. *Pound R.*, The Causes of Popular Dissatisfaction With the Administration of Justice, 29 Reports of the ABA, 1905, 395, 406.

ნის გაუქმება იმის საფუძველზე, რომ ბრალდებამ სრულყოფილად ვერ შეძლო საბრალდებო აქტით განსაზღვრული ბრალდების დამტკიცება, რადგან ბერგერი ასევე დანაშაულის მეორე ეპიზოდშიც იღებდა მონაწილეობას. ვინაიდან საბრალდებო აქტში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები სრულფასოვნად არ დაემთხვა საქმის არსებითი განხილვის დროს დადგენილ ფაქტებს, დაცვის მხარეს მიაჩნდა, რომ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მსჯავრდებულები უნდა გაემართლებინა. ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ არ გაიზიარა დაცვის მხარის სამართლებრივი მოსაზრებები და მიიჩნია, რომ „არათანხვედრა ბრალდებით განსაზღვრულ გარემოებებსა და სასამართლოში დადგენილ ფაქტებს შორის გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას *Per se* არ გამოორიცხავს. გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა უნდა გამოორიცხოს მაშინ, როდესაც ბრალდებიდან გადახრით ბრალდებულის ფუნდამენტური უფლებებია ხელყოფილი. ასეთი უფლებების ხელყოფას ადგილი აქვს, როდესაც ბრალდებას ეკარგება ბრალდებულის „ინფორმირებისა“ და „დაცვის“ ფუნქცია. შესაბამისად, ბრალდებულის ფუნდამენტური უფლებების ხელყოფა ერთი მხრივ უნდა დადგინდეს მაშინ, როდესაც მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად საქმის არსებითი განხილვის საგანს ემატება ბრალდებისაგან განსხვავებული ისეთი ფაქტობრივი გარემოება, რაც წარმოადგენს ბრალდებულისთვის მოულოდნელობას (ბრალდებული არ იყო ამის თაობაზე ინფორმირებული) ან ხელყოფს მის ჯეროვან დაცვას. სხვა მხრივ, ასევე დაირღვევა ბრალდებულის ფუნდამენტური უფლებები, როდესაც ბრალდებული მიმდინარე პროცესში ახალი ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინების შემთხვევაში ველარ შეძლებდა იმისგან განსხვავებული რეალობის დამტკიცებას, რასაც თავდაპირველად ითვალისწინებდა წარდგენილი ბრალდება“¹². ზემოაღნიშნულ საქმეში ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ბრალდებიდან გადახრა ატარებდა უმნიშვნელო ხასიათს, რასაც შედეგად არ მოჰყოლია ბრალდებულის ფუნდამენტური უფლებების ხელყოფა. თუ რამდენად არსებითია გადახრა ბრალდებისგან, დამოკიდებულია ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ცალკეული გარემოებების შეფასებაზე. მაგალითად, არსებითად არ მიიჩნევა ბრალდებიდან გადახრა, როდესაც სასამართლოში მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად დგინდება დანაშაულის ჩადენის დროში უმნიშვნელო ცდომილება. თუ დანაშაულის ჩადენის დროდ ბრალდებაში მითითებული იყო 1 სექტემბერი, მაგრამ სასამართლოში ასეთად დაადგინეს 3 სექტემბერი, ასეთი გადახრა არ ხელყოფს ბრალდებულის ფუნდამენტურ უფლებებს და არ უკარგავს ბრალდებას „ინფორმირებისა“ და „დაცვის“ ფუნქციას; თუმცა ბრალდებისაგან არსებითი გადახრა იქნება, როდესაც ბრალდებაში დანაშაულის ჩადენის დროდ მითითებულია 2010 წელი და სასამართლოში მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად დგინდება, რომ ბრალდებულმა 2010 წლის ნაცვლად ინკრინინირებული ქმედება ჩაიდინა 2013 წელს; ასევე აღიარებულია, რომ უმნიშვნელო ცდომილებები დანაშაულის ჩადენის ადგილთან დაკავშირებით არ ჩაითვლება ბრალდებიდან არსებით გადახრად¹³. იგივე მოსაზრება დომინირებს ქმედების ობიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნებთან მიმართებითაც, ვინაიდან არ არსებობს იმის მოთხოვნა, რომ ბრალდებაში მითითებული გარემოებები სიტყვასიტყვითი სიზუსტით დადასტურდეს საქმის არსებითი განხილვის დროს. საკმარისია, როდესაც ბრალდებაში მითითებული გარემოება სასამართლოში გვარობითი მნიშვნელობით მაინც დასტურდება. მაგალითად, თუ ბრალდებაში იყო მითითებული ნარკოტიკული

¹² იხ. აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე: *Berger v. United States*, 295 U.S. 78, 55 S.Ct. 629, 79 L.Ed. 1314 (1935).

¹³ იხ. ასევე *Herrick P.F.*, *Underhill's Criminal Evidence, A Treatise on the Law of Criminal Evidence*, The Bobbs-Merrill Company Inc., Indianapolis, New Yourk, 6th ed., 1973, 88, 89.

ნივთიერების, „კოკაინის“, გასაღების ფაქტი და სასამართლოში კი დადასტურდა ბრალდებულის მიერ „ჰეროინის“ გასაღება, ეს არ არის ბრალდებიდან არსებითი გადახრა და იგი გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას არ გამოორიცხავს.¹⁴ ზემოთ მითითებული მაგალითებისგან განსხვავებით, ადგილი ექნება ბრალდებისგან არსებით გადახრას, როდესაც სასამართლოში მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად დგინდება ბრალდებულის დანაშაულში მამხილებელი ისეთი ფაქტობრივი გარემოებანი, რაც ამკარად ცვლის ბრალდებაში მითითებული ინკრიმინირებული ქმედების შინაარსს და რაზეც ბრალდების შესახებ დადგენილებაში მინიშნებაც კი არ ყოფილა. ამ მხრივ საინტერესოა აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება,¹⁵ სადაც პირს ბრალად ედებოდა ერთ-ერთი ორგანიზაციისგან ქრთამის სახით გარკვეული თანხის მიღება. სასამართლოში კი დადგინდა, რომ ბრალდებულს ორგანიზაციისაგან ქრთამის სახით თანხა არ მიუღია და სინამდვილეში ორგანიზაცია სადაზღვევო კომპანიას უხდიდა ბრალდებულის სასარგებლოდ მისი სიცოცხლის დაზღვევის გადასახადს (პრემიას). ასეთი გადახრა ბრალდებისგან სასამართლომ მიიჩნია არსებით გადახრად.

როგორც აღინიშნა, სისხლის სამართლის პროცესში მოქმედი ბრალდების (ე.წ. აკუზაციის) პრინციპის მოთხოვნაა, რომ ბრალდებული იქნეს გასამართლებელი მხოლოდ იმ დანაშაულის ჩადენისათვის, რაც ბრალდებაში სახელდებით არის აღნიშნული. ბრალდებულმა სასამართლოში მტკიცებულებების წარდგენისა და გამოკვლევის გზით უნდა დაარწმუნოს სასამართლო ბრალდებულის მიერ ინკრიმინირებული დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელებაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ბრალდებული უნდა გამართლდეს წარდგენილ ბრალდებაში. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ინკრიმინირებული დანაშაულის შემადგენლობის ნაცვლად ბრალდებულს სასამართლოში დაუდასტურდა სხვა ისეთი დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელება, რომლის სამართლებრივი კვალიფიკაცია განსხვავდება ბრალდებით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობისაგან, ბრალდებული, როგორც წესი, უნდა გამართლდეს, თუ ბრალდებით წარდგენილი დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტები არ შეიცავს ბრალდებულისთვის სასამართლოში დადასტურებული შედარებით ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტებს და, ამავდროულად, სასამართლოში დადასტურებული დანაშაული არც ბრალდებით გათვალისწინებული „პროცესუალური გაგებით ქმედების“ ნაწილი არ არის. ამრიგად, ბრალდებით განსაზღვრული ქმედებისაგან სამართლებრივი გადახრა, ძირითად შემთხვევაში, არის არსებითი გადახრა და, ამავდროულად, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის ხელისშემშლელი გარემოება. მაგალითად, როდესაც ბრალდებულს ბრალად აქვს წაყენებული სხვისი ქონების განზრახ დაზიანება, მაგრამ მის ნაცვლად მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად სასამართლოში დაუდასტურდა ყაჩაღობა, ბრალდებიდან არსებითი სამართლებრივი გადახრის გამო გამოორიცხება მისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება. ამისგან განსხვავებულ სიტუაციასთან გვაქვს საქმე, როდესაც ბრალდებულს წარდგენილი აქვს ბრალად განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში და სასამართლოში დაუდასტურდა მას განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელი გარემოებების გარეშე. იმისათვის, რომ ბრალდებისგან სამართლებრივი გადახრისას თავიდან იქნეს აცილებული უსამართლო გამამართლებელი განაჩენები, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა არ ზღუდავს მო-

¹⁴ იხ. აშშ-ის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეზე: *United States v. Laite*, 418 F.2d 576 (1969); *United States v. Knuckles*, 581 F.2d 305 (1978); *United States v. Schrenzel*, 462 F.2d 765 (1972); *United States v. Sheikh*, 654 F.2d 1057 (1981).

¹⁵ *United States v. Lippi*, 193 F. Supp. 441 (1961).

სამართლეს, მსგავს შემთხვევაში გამოიტანოს გამამტყუნებელი განაჩენი და პირი ცნოს დამნაშავედ განზრახი მკვლელობის ჩადენისთვის. ბრალდებიდან გადახრა და ბრალდების მხარის მიერ ბრალდებულისთვის დამამძიმებელ გარემოებებში მკვლელობის ჩადენის დადასტურების შეუძლებლობა ვერ შეუშლის ხელს ამ უკანასკნელის გამტყუნებას და გასამართლებას, ვინაიდან სასამართლოში დადასტურებული განზრახ მკვლელობა (განზრახ მკვლელობის ძირითადი შემადგენლობა) მოიცავს ბრალად წარდგენილი კვალიფიციური შემადგენლობის ყველა ელემენტს. ამრიგად, მოცემულ შემთხვევაში უნდა გამოვიდეთ იქიდან, რომ პირს, სსკ-ის 109-ე მუხლთან ერთად, ავტომატურად აქვს ბრალად წარდგენილი სსკ-ის 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა. შეუძლებელია სსკ-ის 109-ე მუხლით გათვალისწინებული დამამძიმებელ გარემოებებში მკვლელობის შემადგენლობის განხორციელება ისე, რომ ამავდროულად არ განხორციელდეს 108-ე მუხლით განსაზღვრული დანაშაულის შემადგენლობის, როგორც ძირითადი შემადგენლობის, ყველა ელემენტი. იგივე სიტუაციაა, როდესაც საქმე ეხება ბრალად წარდგენილ დამთავრებულ და სასამართლოში დადასტურებულ დაუმთავრებელ დანაშაულს. მაგალითად, თუ პირს ბრალად აქვს წარდგენილი განზრახ მკვლელობა, მაგრამ სასამართლოში არ დადასტურდა ბრალდებულის მიერ განხორციელებული ქმედების შედეგად სიკვდილის დადგომის ფაქტი და დადგინდა მხოლოდ განზრახ მკვლელობის მცდელობა, ასეთი გადახრა ბრალდებისაგან არ გამოიწვევს გამამართლებელი განაჩენის გამოტანას. გასათვალისწინებელია, რომ ბრალად წარდგენილი დამთავრებული დანაშაული ავტომატურად მოიცავს დაუმთავრებელი იმავე დანაშაულის უმართლობის შინაარსს. დანაშაულის მცდელობა ან მომზადება არის დანაშაულის განხორციელების დასჯადი სტადია და შეუძლებელია, დაამთავრო დანაშაული ისე, თუ ქმედებამ არ მიაღწია მცდელობის სტადიას. შესაბამისად, თუ ბრალად წარდგენილი შედეგიანი დანაშაულის მომზადების ან მცდელობის დასჯადობა გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსით,¹⁶ სასამართლოში დამთავრებული დანაშაულის დაუდასტურებლობის შემთხვევაში დადასტურებული იმავე დანაშაულის მცდელობა გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად სუბსიდიურად უნდა იქნეს გამოყენებული.¹⁷

საკითხი, თუ რამდენად ხორციელდება კონკრეტული დანაშაულის შემადგენლობა ბრალად წარდგენილ დანაშაულის შემადგენლობასთან ერთად და, შესაბამისად, რამდენად მოიცავს ასეთი დანაშაულის შემადგენლობას ბრალდება, უნდა გადაწყდეს თითოეული შემთხვევის ანალიზის შედეგად. ბრალად წარდგენილ დანაშაულის შემადგენლობასთან ერთად სხვა შედეგებით ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემადგენლობა პარალელურად განხორციელდება ყოველთვის, როდესაც ამ უკანასკნელი დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტების შესრულების გამორიცხვით გამოირიცხებოდა ასევე ინკრიმინირებული დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელება.

გარდა ზემოხსენებულისა, როგორც კონტინენტურევროპული, ისე ანგლოამერიკული სასამართლო პრაქტიკა აღიარებს იმას, რომ ბრალდებულის მიერ ბრალდებით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობისგან მატერიალურ-სისხლისსამართლებრივად განსხვავებული და დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელების სასამართლოში დადასტურების შემთხვევაშიც, მოსამართლე უფლებამოსილია, გამოიტანოს გამამტყუნებელი განაჩენი, თუ ეს უკანასკნელი ქმედება *სამართლებრივ-ეთიკურად და ფსიქოლოგიურად ურთი-*

¹⁶ *Simpson v. United States*, 195 F.2d 721, 723 (1972).

¹⁷ დანაშაულთა შორის სუბსიდიურობის შესახებ იხ. *Wessels J., Beulke W.*, Strafrecht Allgebeiner Teil, Straftat und ihr Aufbau, 37. Auflage, Heidelberg 2007, 307.

ერთშედარებადი და ეკვივალენტურია ბრალად წარდგენილი ქმედებისა.¹⁸ სასამართლოში დადგენილი ბრალდებისგან განსხვავებული ქმედების სამართლებრივ-ეთიკურ შედარებადობაში მოიაზრება ინკრიმინირებული ქმედების მიახლოებულად თანაბარი სიმძიმე და ზოგადი მართლშეგნების მიხედვით მორალური და სამართლებრივად შედარებადი შეფასება. დამატებით კონკრეტდება, რომ სამართლებრივ-ეთიკური შედარებადობისთვის მნიშვნელოვანია, სასამართლოში დადასტურებული ქმედებითაც ერთი და იგივე ან არსობრივად მსგავსი სამართლებრივი სიკეთეები უნდა იყოს ხელყოფილი. ფსიქოლოგიური შედარებადობა მოითხოვს ბრალდებულის გარკვეულწილად მსგავს სულიერ დამოკიდებულებას ინკრიმინირებულ და მტკიცებულებების გამოკვლევის შედეგად დადასტურებულ ქმედებებთან. ამგვარი სულიერი დამოკიდებულება მაშინ არსებობს, როდესაც სამართლებრივი სიკეთეების მიმართ ბრალდებულის განწყობა და მოტივაცია მსგავსი ხასიათისაა.¹⁹ მაგალითად შეიძლება მოტანილ იქნეს შემთხვევა, როდესაც პირს ბრალად ედება ქურდობის ჩადენა (სსკ-ის 177-ე მუხლი), თუმცა ეს სასამართლოში არ დადასტურდა და ამის ნაცვლად დადგინდა, რომ ბრალდებული სხვის მოძრავ ნივთს დაეუფლა არა ქურდობის გზით, არამედ მან წინასწარი შეცნობით შეიძინა დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონება (სსკ-ის 186-ე მუხლი). ამ შემთხვევაში აღიარებულია, რომ ორივე ქმედება სამართლებრივ-ეთიკურად და ფსიქოლოგიურად ურთიერთშედარებადი და ეკვივალენტურია. ამასთანავე, ხდება დანაშაულებრივი გზით ერთი და იმავე (ბრალდებით ზუსტად ინდივიდუალიზებული და კონკრეტიზებული) სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა.²⁰

ზემოაღნიშნული შემთხვევებისგან განსხვავებით, თუ სასამართლოში ბრალდებულს ინკრიმინირებული დანაშაულის ნაცვლად დაუდასტურდება შედარებით უფრო მძიმე დანაშაულის ჩადენა, მოსამართლე არ არის უფლებამოსილი, პირი ცნოს დამნაშავედ ამ უკანასკნელი დანაშაულის ჩადენისთვის.

4. დასკვნა

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ ბრალდებიდან გადახრა თავისთავად არ ზღუდავს მოსამართლეს გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანაში, თუკი გადახრა არ არის არსებითი და იგი არ უკარგავს ბრალდებას ინფორმაციისა და დაცვის ფუნქციას. მოსამართლეს სასამართლოში დადგენილი გარემოებების მიხედვით ბრალად წარდგენილი დანაშაული შეუძლია გადააკვალიფიციროს სხვა შედარებით ნაკლებად მძიმე დანაშაულად, რომლის ელემენტებსაც შეიცავს ბრალად წარდგენილი ქმედება და, ასევე, თუ ასეთი დანაშაულის შემადგენლობა არ სცილდება ბრალდებაში მითითებული „პროცესუალური გაგებით ქმედების“ ფარგლებს. მნიშვნელოვანია, რომ დანაშაულის გადაკვალიფიცირების დროს არ მოხდეს ბრალდებულის იმაზე უფრო მკაცრად დასჯა, ვიდრე ამას ითვალისწინებს ბრალდება.

¹⁸ იხ. *Wessels J., Beulke W.*, Strafrecht Allgebeiner Teil, Straftat und ihr Aufbau, 37. Auflage, Heidelberg 2007, 315; *State v. Keeler*, 710 P.2d 1279, 238 Kan. 358; *United State v. Lovely*, 77 F. Supp. 619, 621 (1948).

¹⁹ შეადარეთ *Wessels J., Beulke W.*, Strafrecht Allgebeiner Teil, Straftat und ihr Aufbau, 37. Auflage, Heidelberg 2007, 315.

²⁰ იხ. ასევე *Wolter J.*, Tatidentität und Tatumgestaltung im Strafprozeß – Zur Begründung eines normativ-funktionalen Tatbegriffs-, Wahrheit und Gerechtigkeit im Strafverfahren, Festschrift für Karl Peters aus Anlass seines 80. Geburtstages, Wasserburg K., Haddenhorst W. (Hrsg.), Heidelberg 1984, 144-145.